

KOLONIJALNA PERCEPCIJA RAZVOJA I EKONOMSKOG SUSTAVA STAROSJEDILACA: PITANJE "PRVOG KONTAKTA"

Mitja Durnik

*Fakultet za društvene znanosti,
Sveučilište u Ljubljani*

Pregledni rad

Primljeno: ožujak 2008.

Sažetak Jedan od glavnih argumenata u Lockeovoj teoriji bio je da su starosjedioci nerazvijeni i da žive u jednostavno organiziranim društvima utemeljenima na samodostatnoj ekonomiji koja ne može proizvesti nikakvu ekstra dobit. Drugim riječima, prema Lockeovu mišljenju postojala su dva ekonomska svijeta – europski, koji je imao potencijal za stvaranje dobiti, i starosjedilački, koji se uglavnom temeljio na ekonomiji razmjene. U središtu je istraživanja pokušaj da se opovrgne Lockeov mit o starosjedilačkim ekonomijama u vrijeme njihova prvog kontakta s europskim kolonizatorima.

Ključne riječi John Locke, starosjedioci, kolonijalizam, starosjedilačka ekonomija, Kanada

1. Uvod: Lockeova percepcija starosjedilačkog ekonomskog sustava (primitivnog društva) – mit ili stvarnost?

Danas se još uvijek vode rasprave o tome jesu li starosjedioci u povijesti potencijalno bili tako važna ekonomska snaga da su mogli biti ravnopravan partner Europljanima. Kako kaže Mann (2001), Indijanci su u pretkolumbovsko doba bili daleko razvijeniji i uređeniji nego što su to mogli zamisliti mnogi zapadnjački znanstvenici. On je napose istaknuo neke biljke su "izmislili" Indijanci, primjerice kukuruz, koji je postao vrlo važnom namirnicom u većini europskih zemalja i u ostatku svijeta.

Nasuprot tome, Locke je poznatim riječima "Na početku je cijeli svijet bio Amerika" zamišljao Ameriku u ranim fazama njezina razvoja, prema "modelu prvih doba u Aziji i Europi". Istu tu tezu primijenio je i na vlasništvo, tvrdeći da zemlja američkih Indijanaca nije legitiman tip vlasništva – odredio ju je kao individualnu imovinu utemeljenu na radu, slično ranijim fazama europskog razvoja u prirodnom stanju, te je stoga nije stavljao u jednak položaj s europskim vlasništvom (Tully, 1993: 139).

Posljedično se europski način obrade zemlje smatrao učinkovitijim – svaka upotreba zemlje koja nije bila u skladu s tim standardom smatrala se traćenjem

(Letwiniuk, 1998: 39). Poljoprivredni rad kojim su se bavili civilizirani ljudi stvarao je eksponencijalno veće prinose od nomadskog načina života koji su prakticirali urođenički posjednici. Europsko je iskorištavanje zemlje, kojim se povećava dobro društva, stoga vrednije. Konkretno su primjer za Lockeov argument da poljoprivredni rad stvara visoku dodanu vrijednost cijelom čovječanstvu starosjedilački lov, lovljenje životinja u zamke i prikupljanje plodova. Nekultivirana zemlja u Americi smatrala se neprofitabilnom pustoši (*ibid.*: 41-42).

Nasuprot ideji pretjerane proizvodnje i pretjerane akumulacije, američko-indijanski sustav u očima Europljana bio je sustav nedostatne proizvodnje i zamjenske potrošnje. Jedna od Lockeovih ideja, da je Bog dao "svijet svim ljudima zajedno", značila je da se zemlja mora kultivirati (Tully, 1993: 156). Posljedica je te ideje da starosjedioci imaju pravo na vlasništvo u vrlo ograničenom opsegu. Locke je shvaćao i da je kultivacija standard "marljive" i "racionalne" upotrebe, a američkim je Indijancima, prema njegovu mišljenju, nedostajalo kulture zbog lova i prikupljanja plodova. Posljedično, Locke je smatrao da njihova zemlja nije kultivirana do svojeg optimalnog potencijala. Marljiv rad, koji je davao pravo na vlasništvo, europski su kolonisti izjednačavali s europskom poljoprivredom koja se temeljila na ispaši i obrađivanju zemlje (*ibid.*).

Napokon, možemo se suglasiti s time da se ekonomski razvoj starosjedilaca ne može posve uspoređivati s potencijalom i snagom europske ekonomije u kolonijalnim vremenima. No smatramo da je Lockeova definicija starosjedilačke ekonomije bila pogrešna te da su je namjerno pogrešno interpretirali zbog specifičnih ciljeva samoga Lockea i kolonijalne politike engleskoga imperija.

2. ... I kontakt je uspostavljen

2.1. Prve nacije i europski okršaji

Prvi kontakti između starosjedilaca i Europljana shvaćali su se kao odnos koji je više bio "čin znatiželje" nego otvoren sukob i europska posezanja za starosjedilačkom zemljom. Premda su se neke starosjedilačke skupine suzdržavale od kontakta, neke su druge brzo uspostavile trgovinske odnose (Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples, 1996). U tom izvješću piše da su na početku, u ekonomskom pogledu, obje strane imale koristi od te trgovine. Prema tom izvješću, veze između tih dvaju svjetova bile su znatno više komercijalne nego političke i vojne.

Prvi se doticaji mogu, prema Dicksonu (2006: 21), svrstati u tri glavne kategorije – premda se svaka od njih rijetko mogla naći u čistom obliku. Prvi tip odnosa, *kolizije*, definiraju se kao prenošenje različitih bolesti i trgovina robljem. Drugi je tip trgovina, evangelizacija i kolonijalna uprava. Treći tip odnosa, *kontakti*, definiraju se kao "kratkotrajni" doticaji, obično nenasilni, sa stanovitim iskazima rituala. U posljednjem tipu doticaja obično jedna strana nije imala osobito znanje o onoj drugoj (*ibid.*: 21-22).

Kontakti starosjedilaca i Europljana na arktičkom području isprva su bili sporadični i dogodili su se prije oko tisuću godina, kad su, vjeruje se, stari Norvežani, koji su putovali s Islanda i Grenlanda, naselili obalu Sjeverne Amerike. Postoje arheološki dokazi da su osnovali naseobinu na L'Anse aux Meadows na sjevernom poluotoku, koji se sada naziva Newfoundland, gdje su se sukobili s plemenom Beotuk (Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples, 1996). Zbog nekih najranijih okrša-

ja pridošlice iz Europe opisivali su Beotuke kao divlje i nehumane (Dickason, 2002: 76).

Irokezi iz doline St. Lawrence nešto su kasnije od Beotuka stupili u kontakt s Europljanima, no brže su počeli osjećati njegove posljedice. U vrijeme Cartierova posjeta 30-ih godina 15. stoljeća Maritimesu, Stadaconi (Quebec Cityju) i Hochelagi (Montrealu) uspostavljeni su temeljni pravci trgovine između urođeničkog stanovništva i pridošlica (Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples, 1996). Cartierov negativan stav prema Stadakoncima (jedna starosjedićka skupina) bio je očit. Prvo, to se pokazalo na njegovu drugom putovanju, kad je plovio rijekom St. Lawrence (čemu su se starosjedioci protivili), čime je prekršio njihovo običajno pravo na monopol na uzvodni promet. Drugo, oteo je dva sina poglavice Donnacona i odveo ih sa sobom u Francusku (Dickason, 2002: 80).

Za razliku od Beotuka i Stadakona naca Inuiti, koji su govorili algonkinški (kolektivno ime za Montagnais-Naskapi) i pleme Mikmak posve su se dobro prilagodili europskoj vlasti. Obalni su Mikmaki imali dobre odnose s Francuzima. Taj je odnos započeo ribolovom, koji je najprije privukao pozornost mnogih Europljana jer su ovisili ponajprije o morskim izvorima, među kojima su bili bakalar i sabljarko iz dubokih mora, a potom o šumama (*ibid.*: 82-86).

Francusko osnivanje Quebeca 1608. godine kao središta rastuće trgovine krznom privuklo je pozornost Hurona. Na prvi se pogled čini da je političku i ekonomsku prevlast Hurona u odnosu na Europljane ojačao priljev europskih dobara. U tom su se razdoblju Huroni i dalje oslanjali sami na sebe u proizvodnji oružja, "održavajući svoju tehnologiju

iz kamenog doba sve do svojeg raspršivanja" (*ibid.*: 102). Kako ističe Dickason (*ibid.*: 106), "znatiželju" su više pokazivali Huroni, koji su "stalno testirali Francuze ispitujući njihove reakcije".

Vjeruje se da su Ojibve ostvarili kontakt s Europljanima 1615. godine, kad je francuski istraživač Samuel de Champlain stigao na jezero Huron. Mnogi su njihovi pripadnici živjeli uz brzace rijeke St. Mary, te su ih Francuzi počeli nazivati "Salteaux". Godine 1641. francuski su isusovci prvi put posjetili područje Sault Ste. Marie (kako su nazivali brzace rijeke St. Mary), a do 1667. godine osnovana je i jedna kršćanska misija. Kao i neke druge skupine i Ojibve su surađivali s Francuzima u ekonomskom i vojnom pogledu. Njihov ulazak u trgovinu krznom uvelike je promijenio njihovu ekonomsku i društvenu organizaciju (Canada's First Nations, 2008).

Kri su prvi put spomenuti u jednom isusovačkom izvješću iz 1640. godine, u kojem se govori o "Kristinonima", koji su živjeli na obali Sjevernog mora (zaljiv James). Nova se prilika plemenu Kri ukazala zahvaljujući trgovini krznom, koja se počela širiti na zapad. Kri su tražili novu zemlju za postavljanje zamki za dabrove i druge krznaše (McMillan, 1995: 117).

Prvi dokumentirani doticaj bio je okršaj engleskog istraživača Alexandra Hendaya s plemenom Crne Noge 1754/1755. godine. Ekspedicija koju je predvodio neuspješno je pokušala uključiti Crne noge u trgovinu s Hudson's Bay Company. Slično tome David Thompson je poticao trgovinske odnose s North West Company tijekom svoje ekspedicije na teritorij Crnih Nogu 1787. godine (Canada's First Nations, 2008).

Neki znanstvenici pretpostavljaju da su starosjedićke skupine s pacifič-

ke obale ostvarile prve kontakte sa stanovnicima Rusije ili Japana, no to je teško utvrditi. Nasuprot tome, europski su pridošlice u 18. stoljeću vrlo dobro i podrobno dokumentirali svoj dolazak. Područje pacifičke obale bilo je naseljeno i postalo je središte ruskog iskorištavanja mora sredinom 18. stoljeća (*ibid.*).

Prve nacije regije Platoa nisu imali izravan kontakt s Europljanima s istoka sve do potkraj 18. stoljeća. Imali su neku vrstu neizravnog pristupa europskim dobrima koja su dolazila s pacifičke obale. Izravan i stalan kontakt nije bio vidljiv sve do potkraj 19. stoljeća. Simon Fraser istražio je, i to zabilježio, unutrašnjost Britanske Kolumbije i regije Platoa početkom 19. stoljeća. Kad se susreo s plemenom Kamčín, priređena mu je dobrodošlica uz velike ceremonije te mu je ponuđen obilan obrok koji se sastojao od lososa, bobica, ulja i korijenja te mesa šest pasa (*ibid.*).

2.2. Prirodno stanje i prvi kontakt

U našem slučaju pokušavamo usporediti Lockeov pojam prirodnog stanja s povijesnom definicijom prvog kontakta koju su dali europski pridošlice i kanadski starosjedioci. Ta je povezanost posve hipotetična. To je samo komparacija kojom želimo pokazati da su kolonijalni mitovi o starosjedilačkom ekonomskom sustavu uglavnom bili socijalne konstrukcije s konkretnim ciljem – zagovaranjem kolonizacije obiju Amerika. Batz (1974: 665) ističe da se Lockeova konstrukcija prirodnog stanja može primijeniti na Ameriku oko 1600. godine – američka je divljina bila ideja univerzalnog prvobitnog stanja. Stoga se Lockeova teorija društvenog i ekonomskog razvoja može tretirati kao jedna vrsta izlaska “iz nomadskog stanja i ekonomije održavanja života te prelaska u stanje

fiksiranog vlasništva i akvizicijske ekonomije, a zatim i civilne vlasti” (*ibid.*).

Locke je “izmislio” apstraktni termin “prirodno stanje”, koje se može shvatiti kao “anarhičan” prostor bez ikakvog civilnog društva i modernog prava. Premda je katkada teško reći koje je razdoblje starosjedilačke povijesti Locke definirao kao prirodno stanje, mnogi znanstvenici vjeruju da je njegovo prirodno stanje svojevrsan konstrukt. Njegova ideja prirodnog čovjeka temelji se na opisima i zapažanjima koje je pročitao u putopisima što ih je imao u svojoj knjižnici, koje su napisali europski istraživači novog svijeta. Njegova praktična uključenost u kolonijalnu upravu tajničkim poslom kod Lord Proprietors of Carolina i Trgovinskog vijeća te kao povjerenika na Trgovinskom odboru također je bila upitna, jer je zagovarao kolonijalnu politiku engleske krune (Arneil, 1996: 23-24).

3. Temeljne činjenice o kanadskim starosjediocima

3.1. Tri kategorije kanadskih starosjedilaca

“Indijanci” čine najheterogeniju skupinu svih kategorija, sa širokim rasponom zasebnih jezika i kultura širom Kanade. Taj je pogrešan naziv proizašao iz pogrešnog uvjerenja Kristofora Kolumba da je stigao u Indiju. Zakon o Indijancima¹ je u smislu pravnog razlikova-

¹ Zakon o Indijancima R. S., 1985, c. I-5, kanadski je statut koji se odnosi na registrirane Indijance, njihove skupine i sustav indijanskih rezervata. Zakon o Indijancima donio je kanadski parlament 1876. prema odredbama članka 91 (24) Ustavnog zakona iz 1867, koji kanadskoj saveznoj vladi daje isključivu ovlast donošenja zakona u vezi s “Indijancima i zemljom rezerviranom za njih”. Zakon

nja razdvojio Indijance – nekima od njih dao je status koji im priznaje savezna vlada, dok se drugi nazivaju “nestatusnim” Indijancima (McMillan, 1995).

Inuiti s kanadskog Arktika imaju zasebno podrijetlo i povijest i kasnije su se naselili u Kanadi. Usko su povezani s urođeničkim stanovništvom Aljaske i Grenlanda. To je razmjerno homogena skupina zajedničkog podrijetla i s jednim jezikom širom kanadskog Arktika (*ibid.*).

Metisi su se kao skupina pojavili u razdoblju trgovine krznom. Nastali su miješanjem trgovaca krznom francusko-kanadskog podrijetla i urođeničkih žena (osobito pripadnica plemena Kri) (*ibid.*).

3.2. Kulturna područja

Kulturna su područja široke zemljopisne jedinice s kojima se obično podudara starosjedićka kultura. Ta se podudarnost ponajprije temelji na činjenici da svi naseljenici nekog područja temelje svoju ekonomiju na istim bitnim izvorima, kao što su bizoni na ravnici i losos na Sjeverozapadnoj obali, te na posuđivanju kulturnih elemenata između susjednih skupina. Time se dobiva klasifikacija koja antropolozima omogućuje da općenito govore o “ravničarskim plemenima” ili “kulturama sa Sjeverozapadne obale” (*ibid.*).

U Kanadi i ne postoji šest urođeničkih kultura niti one naseljavaju isključivo tu zemlju. Arktik, zemlja dalekog kanadskog sjevera prekrivena tundrom, i Podarctik, golema zemlja sjevernih šuma –

čine najveći dio Kanade. Podarctik se, nadalje, dijeli na istočni i zapadni, na osnovi podjele između naseljenih plemena Algonkin i Atapask. Obalna Britanska Kolumbija obuhvaća velik dio kulturnog područja Sjeverozapadne obale. Samo se sjeverni dijelovi Platoa, ravnice i Istočne šume ubrajaju u Kanadu. Kako ističu mnogi znanstvenici, kulturna se područja moraju shvatiti kao određena vrsta umjetne podjele, koja je nametnuta zbog deskriptivnih i analitičkih razloga. Primjerice, pleme Kri preselilo se iz Podarctika na ravnice rano u svojoj povijesti, ali nije prestalo biti Kri, iako je usvojilo određene značajke koje su mu bile korisne u novom okolišu (*ibid.*).

3.3. Glavne jezične skupine

Znanstvenici obično utvrđuju tri razdoblja u novijoj starosjedićkoj povijesti: pretpovijesno razdoblje, prije kontakta s europskim društvima i njihovim utjecajem, protopovijesno razdoblje, kad su na urođenička društva i ekonomije utjecala europska društva i mijenjala ih, no nije bilo izravnog kontakta ili pisanih povijesnih zapisa; te “povijesno” razdoblje, nakon ostvarivanja kontakta, kad su se pojavili eurocentrični pisani zapisi (Phillips, 2001: 2).² Glavna se diferencijacija starosjedićkih nacija u Kanadi u pretpovijesno, protopovijesno i povijesno doba dogodila na temelju jedanaest jezičnih obitelji.

Točan broj starosjedićkih jezika koji su se govorili u Kanadi tijekom kontakta s Europljanima nije poznat. Neki su jezici nestali rano u povijesnom

o Indijancima provodi ministar indijanskih poslova i razvoja Sjevera, koji definira tko se smatra “Indijancem”. Taj zakon sadrži određene pravne nedorečenosti i zakonska prava registriranih Indijanaca.

² Kako ističe Phillips, u pokušaju rekonstrukcije ekonomskih i vlasničkih odrednica u pretpovijesno i protopovijesno doba nailazi se na nedostatak onoga što bi se moglo nazvati “čvrstim dokazima” – pod čime obično mislimo na pisane zapise.

razdoblju, a da nikad nisu zabilježeni. Drugi postoje u obliku niza dijalekata, što stvara zbrku pri pokušajima njihove klasifikacije. U Kanadi postoje 53 zasebna starosjedilačka jezika (McMillan, 1995).

Najveća je jezična obitelj algonkinški, koji obuhvaća područje od Maritima preko sjevernih šumskih područja do predgorja Stjenjaka. Na podarktičkom području, prema zapadu zaljeva Hudson i sjeveru Britanske Kolumbije, bile su nacije koje su govorile atapaški. Još sjevernije, na području donjeg i gornjeg Arktika, bile su inuitske nacije, koje su govorile inuktituk. Oko teritorija Velikih jezera bile su nacije koje su govorile irokeški. Što se tiče područja ravnica, pleme Assiniboine, koje je govorilo siuški, preselilo se na zapad u kanadske prerije, no tek u protopovijesnom razdoblju. U Britanskoj Kolumbiji vlada najveća raznolikost jezičnih skupina: tlingit (daleki sjever i Aljaska), tsimšijski, uključujući i nsgaa na sjevernom kopnenom području, haida (otoci Queen Charlotte), vakaški (Kwakwiltl i Nootka ili Nuh Cha Nuth, na srednjoj obali te na sjevernim i zapadnim obalnim područjima otoka Vancouver), sališki, kojim govore dvije skupine – primorski Sališi na južnoj kopnenoj obali i na južnom dijelu otoka Vancouver te Sališi na području unutrašnjeg Platoa. Kutenai, koji su jezično izolirana skupina, naseljavali su područje južnog Platoa Britanske Kolumbije (Phillips, 2001: 3). Beotuk Indijanci nestali su početkom 19. stoljeća zbog genocida, ekonomske oskudice i europskih bolesti. Phillips (*ibid.*) istaknuo je da nije jasno jesu li oni govorili algonkinški ili su razvili zaseban jezik. Neki izvori Beotuke smatraju dvanaestom starosjedilačkom jezičnom skupinom u Kanadi.

3.4. Glavne ekonomske regije

Starosjedilački teritorij može se podijeliti na ekonomske zone određene jezgrom starosjedilačke ekonomske orijentacije i resursnom bazom starosjedilačkih skupina prije kontakta, tijekom protopovijesnog doba, i tijekom razdoblja trgovine krznom i prije sredine 19. stoljeća. Atlatska je regija poznata kao regija "atlatskih primorskih lovaca i sakupljača plodova". Irokeški farmeri naseljavali su zapadni dio Velikih jezera. Sjeverno od istočne obale, do Stjenjaka, bili su podarktički nomadi, dok je područje Arktika bilo teritorij na kojim su živjeli inuitski pomorski lovci. Pleme Buffala naseljavalo je ravnice, pojas nacionalnog parka i pobrđa koja okružuju preriju. Britanska Kolumbija ima dvije ekonomske zone – ribare s pacifičkih obala te ribare, lovce i sakupljače plodova s unutrašnjeg Platoa (Ray, 1996, u: Phillips, 2001: 3).

Sve navedene skupine mogu se klasificirati u jednu antropološku kategoriju – "lovci i sakupljači plodova" – i sve su imale ekonomsku organizaciju koja bi se mogla nazvati "domaćim običajima". Tri su glavna obilježja domaćih običaja: podjela rada prema spolu, proizvodnja za domaću upotrebu (a ne za razmjenu) i proizvodna tehnologija koja je bila "jednostavna" u smislu da se mogla primjenjivati unutar obitelji ili zajednice bez opsežne specijalizacije ili podjele rada (Phillips, 2001: 4).

4. Lockeova obrana engleskog kolonijalizma

4.1. Naseljavanje kao posljedica ekonomske krize

Kolonizacija u Americi uglavnom se shvaćala kao svojevrsno rješenje ekonomske krize u Europi; većina ju je sma-

trala “slučajem kontribucije”. Tijekom 70-ih godina 17. stoljeća mnogi pojedinci koji su u Engleskoj bili uključeni u političke poslove bili su protiv novih oblika kolonizacije – osobito plantaža, koje su smatrali neučinkovitom metodom povećanja nacionalnog bogatstva (Arneil, 1996: 92).³ Jedan od glavnih argumenata protiv kolonizacije bio je taj da kad bi mnogo dobrih ljudi napustilo Kraljevstvo, kolonije bi postale neovisne i neprijateljski nastrojene prema matičnoj zemlji. Arneil (*ibid.*: 93) ističe da su “ti strahovi dosegнули vrhunac 1663. godine u vezi s Karolinom, Shaftesburyjem i Lockeovim glavnim kolonijalnim projektom”. Mnogi su vjerovali da će ta provincija postati još jedan teritorij koji će biti potencijalni suparnik engleskoj trgovini i iscrpljivati je.⁴ Kako ističe Arneil (*ibid.*: 92), u drugoj polovici sedamnaestog stoljeća engleska je nacionalna ekonomija prolazila kroz krizno razdoblje – nekoliko prirodnih katastrofa i aktualni građanski i međunarodni ratovi iscrpili su javne prihode. Šezdesetih i 70-ih godina 17. stoljeća vodila se velika rasprava o potencijalnim izvorima pomoću kojih bi Imperij mogao oporaviti nacionalnu ekonomiju. Unatoč činjenici da je Shaf-

tesbury veličao trgovinu i kolonizaciju, većina je Engleza u to vrijeme bila protiv kolonizacije, osobito protiv trajnog naseljavanja teritorija. Nekoliko je ekonomista, primjerice Josiah Child, Charles Davenant i Thomas Mun, u svojim raspravama stalo u obranu plantaža. U svoje *Dvije rasprave* John Locke zagovarao je isto stajalište. Pridao je veliku pozornost vrijednosti vlasništva i napao osvajanje kao izvor vlasništva.

Grof Shaftesbury⁵ bio je glavni zagovornik ideje da se pitanja trgovine i plantaža moraju “objediniti pod snažnim vodstvom jednog tijela i da im treba dati veće političko prvenstvo” (*ibid.*: 94). Kralj je posljedično imenovao novo *Vijeće za trgovinu i plantaže* i proglasio Shaftesburyja njegovim predsjednikom (*ibid.*). Jedna od ideja koju je Shaftesbury izložio u obranu svoje kolonijalne politike bila je da bi cilj naseljavanja trebala biti proizvodnja posebnih kultura koje su Engleskoj trebale kao ekonomska prednost (ekonomska protuteža) u od-

³ Tvrdnja da bi plantaže mogle uništiti englesko gospodarstvo bilo je stajalište većine, a ne samo nekolicine dužnosnika. Primjerice, pisac dnevnika i službenik *Vijeća za trgovinu i plantaže* iz 1676. John Evelyn, koji se zaklinjao u Johna Lockeja kao tajnika Vijeća, pisao je (Arneil, 1996: 93) o “pogubnom broju naših ljudi koji svakodnevno hrle na američke plantaže” (Evelyn, 1674; u: Arneil, *ibid.*).

⁴ Taj je strah bio tako dubok da je kralj Karlo II. proglasio *Kraljevsku deklaraciju i prijedlog svima koji će zasađivati plantaže u Karolini*, drugi proglas koji je potvrđivao ideju da “kolonije postoje samo zato da bi služile potrebama Engleske” (Arneil, 1996: 94).

⁵ Anthony Ashley Cooper, grof Shaftesbury (1621-1683), bio je engleski državnik. U engleskom građanskom ratu podupirao je Krunu, no kasnije se pridružio parlamentarcima. Osim toga bio je član Državnog vijeća Commonwealtha. Podupirao je Olivera Cromwella sve do 1644. godine, kad se okrenuo protiv protektorata jer nije vjerovao u autokratsku vladavinu. Sudjelovao je u ponovnom postavljanju Karla II. (1660). Bio je imenovan i jednim od vlasnika Karoline i pokazao je znatan interes za tu koloniju (The Columbia Encyclopaedia, 6. izd., 2004, 43276). Lord Ashley zagovarao je stajalište da Engleska može bolje pozicionirati svoju ekonomiju kolonizacijom. Locke je postao njegov tajnik i tako je mogao prikupljati informacije iz cijeloga svijeta. Prema nekim znanstvenicima, Locke je bio znatno uključen u sastavljanje temeljnog ustava dviju Karolina.

nosu na druge europske države – i da ih treba slati isključivo natrag u Englesku. Osim Shaftesburyja i Locke je bio jedan od nekolicine pojedinaca koji su vjerovali da je Amerika nov izvor bogatstva za Englesku (*ibid.*: 95-96).⁶

Industrija (konkretnije, rad) određuje vrijednost vlasništva mnogo više od količine ili kvalitete zemlje. Rad je usko povezan s pokretanjem vlasništva, a to posljedično znači da je proizvodnost rada velik dio vrijednosti vlasništva. Kad je Locke u svojoj *Drugoј raspravi* pisao o radu, pozornost je usmjerio ponajprije na “uzgajanje usjeva, poljoprivrednu aktivnost, a ne na rudarstvo, ispašu, proizvodnju ili druge oblike industrije koji su teoretski mogli podjednako polagati pravo na vlasništvo putem rada” (*ibid.*: 102). U kolonijama zemlja se prisvajala u golemim količinama, iako nije bilo dovoljno ljudske snage da bi se ona kultivirala na odgovarajući način (*ibid.*: 104).

Štoviše, Locke je zagovarao i stajalište da se većina proizvedenih artikala za radnu snagu u Americi može slati iz Engleske. To bi značilo stvaranje novih industrijskih središta u Engleskoj. Osim toga ekonomski bi potencijal bila i izgradnja te plovidba brodova – uglavnom u smislu potencijalnih znanja o plovidbi i novih radnih mjesta. Oba bi aspek-

ta postala prednost za Englesku u slučaju ispravnog upravljanja i nadzora (*ibid.*: 105).

4.2. Posjednički individualizam⁷

C. B. Macpherson određuje Lockeja kao utemeljitelja “posjedničkog individualizma” i neograničene kapitalističke apropijacije. Istodobno, Wood ga je okarakterizirao drugačije nego Macpherson – kao teoretičara ranog poljoprivrednog kapitalizma (Henry, 1999). U članku *John Locke, Property Rights and Economic Theory* Henry (1999) pošao je od pretpostavke da Lockeova teorija može biti “autoritativan temelj neoklasičnoj teoriji”. U središtu je Lockeova neoklasičnog stajališta pretpostavka da zajedničko vlasništvo nije dostatno za zadovoljenje potreba pojedinaca, koji žele maksimirati individualnu korist. Zbog toga se zemlja mora privatizirati. Istodobno, nositelji individualnog vlasništva moraju raditi kako bi udovoljili potrebnim uvjetima. “Raspodjeljujući svoj individualni rad između dokolice i napora kako bi postigli onu razinu proizvoda koja bi zadovoljila njihove zahtjeve za korisnosti. Zemlja i rad su dakle izvorni oskudni resursi” (*ibid.*).

Locke je pretpostavljao da pojedinac u bezvlasničkom društvu želi maksimirati stvari i steći prednosti za sebe. Glavna je ideja da sve resurse ili zemlju “upotrebljavaju zajednički svi, od kojih je

⁶ Mnogi znanstvenici često povezuju Lockeove ideje s idejama Thomasa Muna. Mun je bio znanstvenik koji je snažno utjecao na Lockeja. Obojica su se suglasila da je trgovina ključni čimbenik u povećanju vrijednosti novca (Arneil, *ibid.*). Prvo su Mun i Cradocke tijekom 60-ih godina 17. stoljeća, a kasnije i Devant te Child, zagovarali stajalište da Engleska mora ulagati u opsežno naseljavanje i kultivaciju novih zemalja – prema njihovu mišljenju, to je mogao biti temelj većeg bogatstva (*ibid.*: 97).

⁷ Locke (1952: 16-17) tvrdio je da je “Bog... dao Zemlju ljudskoj djeci, da ju je dao čovječanstvu u cjelini”. Neki teoretičari kažu da izraz “u cjelini” može objasniti neke elemente kolektivizma – ono što bi se danas zvalo zajedničkim vlasništvom ili vlasništvom zajednice. Neki su znanstvenici istaknuli da navedeni izraz možemo shvatiti samo kao nepostojanje vlasništva ili otvorenog pristupa imovini koja nije ni u čijem vlasništvu.

svatko potaknut da se služi tim resursima preko granice koju bi promicao proces racionalnog kolektivnog odlučivanja” (*ibid.*). Kad se zajedničko vlasništvo privatizira, smatra Locke, svaki pojedinac želi optimalno ili učinkovito iskoristiti taj resurs, “jer svaka neučinkovitost stvara oportune troškove (gubitak dohotka) samo tom pojedinačnom vlasniku” (*ibid.*).

Locke je bio merkantilist i zagovarao je akumulaciju zlata. Prema Macphersonu (1962: 205), to je bio pravi cilj merkantilističke politike, koji je “ubrzao i povećao trgovinu”.

Istodobno, Locke se slagao s time da je akumulacija dovoljne ponude novca pokretač trgovine te je tvrdio da je cilj individualnog ekonomskog poduzetništva upotreba novca i zemlje kao kapitala. Pokazao je da je uvođenje novca prilika i razlog (koji prije nisu postojali) da pojedinac poveća svoje posjede (*ibid.*). Novac kao roba, zato što ima vrijednost, može istovremeno ući u razmjenu s drugim robama. Jedna je od glavnih svrha novca njegova upotreba kao kapitala. Osim toga Locke je zemlju smatrao samo jednim oblikom kapitala (*ibid.*: 206).

Vrijednost novca kao kapitala usko je povezana s njegovom nejednakom raspodjelom. Macpherson (*ibid.*) dodaje da “ništa nije rečeno o podrijetlu te nejednakosti”. Locke je tu nejednakost prihvatio kao “nužnost poslova i ustroja ljudskog društva” (*ibid.*: 218). Akumulacija kapitala posredstvom novca posljedica je suglasnosti pojedinaca da novcu pridaju vrijednost; visina nadnica temelji se samo na slobodnom ugovoru pojedinaca (*ibid.*).

Locke nije shvaćao novac samo kao sredstvo razmjene, nego umnogome i kao kapital. Posljedično, vjerovao je da

je kapital više od dohotka njegovim vlasnicima, on je i “temelj” za nastavak ulaganja. Bio je merkantilist u vremenu u kojem se zagovaralo bogatstvo nacije, a ne bogatstvo pojedinca (*ibid.*: 208). Novac je omogućio pojedincima da “akumuliraju više nego što mogu upotrijebiti kao proizvod prije nego što se pokvari” (*ibid.*). Nadalje, kako je istaknuo Macpherson (*ibid.*), Locke je “opravdavao specifično kapitalističku apropijaciju zemlje i novca”. Potonje je definirao kao prirodno pravo – pravo u prirodnom stanju. Istodobno, priznavao je da je posljedična nejednakost koja slijedi nakon uvođenja novca značajna i stvarna – novac dovodi do nejednakog posjedovanja zemlje (*ibid.*: 208-209).

Locke pretpostavlja da je u prirodnom stanju postojala neka vrsta rada za nadnicu. Rad je prirodno bio roba, pri čemu visina nadnica svakom pojedincu daje pravo na prisvajanje proizvoda tuđeg rada – to je dio prirodnog zakona (*ibid.*: 216). Cijela teorija vlasništva opravdanje je prirodnog prava na nejednako vlasništvo i na neograničeno prisvajanje od strane pojedinaca (*ibid.*: 220).

4.3. Lockeov demagoški konstrukt:

izvlaštenje i uloga prirodnog stanja

Mnogi su teoretičari suglasni da pojam prirodnog stanja nema nikakvu ozbiljnu povijesnu vrijednost i da je Lockeov pojam više neka vrsta analitičkog sredstva nego vrsta povijesne apstrakcije. Dunn je napisao da je prirodno stanje “nepovijesno stanje”, “tema teološkog razmišljanja”, i bez ikakve empirijske vrijednosti (Dunn, 1969; u: Arneil, 1996: 21).⁸ Arneil (1996: 22) rekao je: “Zbrka

⁸ Lockeov je pojam upitan “... jer u pomirbi činjenica s teorijom, kad se potonja razvija prva kako bi ‘dala prosudbu’ o prvima, nuž-

oko povijesne autentičnosti Lockeova prirodnog stanja nastaje kad autori pretpostavljaju da Locke shvaća prirodno stanje samo kao embrionalni model europskog društva. Stoga oni koji zaključuju da se Locke služio prirodnim stanjem samo kao čisto hipotetskim konstruktom odbacuju ideju da je vjerovao kako je takvo stanje postojalo prije europske civilizacije. Moguće je odbaciti taj povijesni pojam univerzalnog prirodnog stanja, a da još uvijek priznajemo kako je Locke vjerovao da su takva prirodna stanja doista postojala u vrijeme dok je pisao...”

U središte pojma prirodnog stanja Locke je stavio i pravo na vlasništvo, a istodobno i uvjete koje netko mora ispuniti da bi bio vlasnik zemlje. Zagovarao je svojevrsnu mogućnost postojanja prava na privatno vlasništvo u idealnom prirodnom stanju.

Prema njegovu mišljenju, političko je društvo nastalo prenošenjem političkih ovlasti svakog pojedinačnog člana. Članovi političkog društva mogu opozvati svoje predstavnike u slučaju da se oni ponašaju suprotno njihovu povjerenju. Proizvodne snage političkog društva proizašle su iz radne snage, vlasništva pojedinačnih članova (Tully, 1993: 137).

Tully (*ibid.*: 139) tvrdi da je Locke konstruirao političko društvo i vlasništvo nasuprot “američkoindijanskim oblicima nacionalnog jedinstva i vlasništva, tako da zamagljuju i umanjuju posebne značajke američkoindijanske političke zajednice i vlasništva”. Valja

no valja prilagoditi ‘stvari’ kako bi se protumačila teorija, a ne razumjeti stvari po sebi”. Posljedično, u objašnjavanju tog pojma Locke se služio samo odrednicama koje su udovoljavale njegovoj teoriji (Arneil, *ibid.*).

reći da Locke određuje starosjedilačko političko društvo u smislu da se vlast američkih Indijanaca ne može priznati kao legitiman oblik političkog društva, u povijesnom smislu, kao manje razvijen u odnosu na europsku političku organizaciju. Istodobno, Locke je tvrdio da starosjedilačka zemlja ili teritorij nije legitiman oblik vlasništva. Prikazivao ga je kao vlasništvo utemeljeno na radu. Ta je društvena konstrukcija imala svoj cilj – opravdanje izvlaštenja starosjedilačkih političkih organizacija i teritorija. Locke je bio jedan od glavnih ideologa u tom procesu i njegova se teorija političkog društva i vlasništva uvelike iskorištavala u 18. stoljeću i povezivala s teorijama napretka, razvoja i državnosti (*ibid.*).⁹

⁹ Nasuprot Lockeu, Hobbes naglašava da je život u prirodnom stanju bio “bijedan, neugodan, životinjski i kratak” (Ross, 2007). U prirodnom stanju svaki čovjek ima pravo na prirodno samoodržanje i apsolutnu slobodu da čini što mu je volja. Prema klasičnom liberalizmu, sloboda se uvelike definira posve negativno. Prirodno je stanje ujedno “stanje” u kojem je “svaki pojedinac slobodan od pravila, zakona ili institucija, koje ljudski život pretvaraju u rat svijeta protiv svih” (Sparks i Isaacs, 2004: 77). U prirodnom stanju sve stvari pripadaju svima. Posljedica mogućnosti da netko posjeduje sve bila je ta da nitko ništa konkretno ne može posjedovati. Hobbes je osporavao tezu da prva podjela ili posjedovanje ugovorom može značiti povratak vlasničkih prava u pretpolitičko stanje (Hobbes, 1966: 100). Za razliku od Hobbesa i Locke, Rousseau je prirodno stanje odredio pozitivno, rekavši da život u prirodnom stanju nije bio loš, nego upravo suprotno – dobar. Ljudi su bili slobodni i sretni, a ne kao u moderna vremena, kad pojedinci žive pod vladama u okovima (Rousseau, 1978: 47). Ryan (1984) istaknuo je da je prirodno stanje “sustav” u kojem su stanovnici “nedruštvena, nijema, amoralna stvorenja bez vlasništva,

Locke je istaknuo da je život u Americi život u prirodnom stanju, u kojem postoje individualna i isključiva prava na nečiji rad i njegove proizvode. Svatko može obavljati rad prema prirodnom zakonu, bez pristanka drugih. Europski su naseljenici ignorirali starosjedioca i smatrali Ameriku *terrom nullius*, pustom zemljom nad kojom ne postoji nikakva nadležnost (*ibid.*: 147). Na početku su europski kolonizatori ovisili o starosjediocima zbog hrane, trgovine i opstanka. Indijanci su sami sebe određivali kao samoupravnu naciju s vlastitom vlašću.

Tully (*ibid.*: 156-157) ističe Lockeovo razlikovanje između ograničenih želja urođenika i neograničenih želja europskih doseljenika za akumuliranjem imovine. Općenito bismo mogli govoriti o razlici između individualnog i netržišnog društva s jedne i pojedinca koji želi maksimirati dobit u tržišnom društvu s druge strane.

4.4. Prava vlasništva i ekonomski razvoj

Vlasništvo je jedan od glavnih pojmova koji vuče podrijetlo iz Lockeove *Dvije rasprave o vladavini*. Stvaranje vlasništva i njegovo očuvanje temelj je prirodnog stanja te, štoviše, civilnog društva. Vlasništvo, njegovo podrijetlo i zaštita ujedno su i žarišne točke engleskih kolonijalnih naseljenika, kojima su se oni služili kao opravdanjem za naseljavanje "zemlje" koja im prije toga nije pripadala. Lockeovo poglavlje o vlasništvu vrsta je filozofske "rasprave", koja je promijenila pojam prirodnih prava kao temelja građanske vlasti u pojam vlasništva, izlaganje ekonomskih koristi od

engleskih plantaža i obranu engleskog prava na američku zemlju (Arneil, 1996: 132). Locke se služio pojmom "prirodnih prava" za objašnjenje ili obranu ekonomskog i političkog imperijalizma engleske krune. Prema Arneilovoj (*ibid.*) definiciji, njegov pojam vlasništva donekle zvuči kao svojevrsno "... etičko opravdanje, poput onog Samuela Purchasa i Johna Winthropa, engleskog prisvajanja američke zemlje".

U *Dvije rasprave* Locke se pojmom "vlasništva" služi na dva različita načina: u užoj definiciji zemlja i predmeti nešto su izvanjsko pojedincima koji ih posjeduju, dok se u drugoj definiciji nalazi i vlasništvo unutar pojedinca, to jest njegov "život, sloboda i posjed" (*ibid.*: 133). Tully (1993: 96) rekao je da se Locke nije služio modernim pojmom privatnog vlasništva što se, kao protuteorija zajedničkom vlasništvu, pojavio u 18. stoljeću. Prirodno pravo na posjedovanje u Lockeovoj je teoriji vlasništva povezano s radom, ili, kako je rekao Simmons (1992: 223): "Lockeova teorija vlasništva potpuno iskorištava intuiciju 'prirodnosti' u odnosu između rada i vlasništva". Prema njegovu mišljenju, Lockeova definicija vlasništva podrazumijeva moralno, a ne građansko ili pravno vlasništvo. Moralni je odnos zamišljen kao prirodni odnos – sve negativne probleme sankcionira prirodni zakon. Lockeovo je vlasništvo u stvarnosti prirodno pravo, ali i nekonsenzusno prirodno pravo (*ibid.*: 224).¹⁰

koja imaju više toga zajedničkog s orangutanima nego sa stanovnicima Pariza u 18. stoljeću" (*ibid.*: 58).

¹⁰ Hobbesove definicije vlasništva bile su neka vrsta dokazivanja nedosljednosti nauka da su prava vlasništva prirodna ili da imaju podrijetlo u nekoj vrsti prirodne zajednice dobara koja prethodi stvaranju suverene vlasti. Prava vlasništva mogla su postojati samo pod suverenom vlašću, koja je stvorena kad su po-

Normativna razlika između europskog i starosjedilačkog sustava koju je Locke prikazao dodatno je određena njegovim razlikovanjem unapređivanja i traćenja. Njegov je dojam da se “zemlja koja je u cijelosti prepuštena prirodi, koja ne unapređuje ispašu, obrađivanje ili sadnju, naziva, što doista i jest, *traćenjem*; i naći ćemo korist koja se svodi gotovo na ništa” (nav. u: Tully, 1993: 163). Potonji Lockeov argument mnogi znanstvenici objašnjavaju time da je njegova percepcija bila usmjerena na zemlju koja nije pod intenzivnom radnom kultivacijom za tržište, što stvara dojam da je protraćena ili korisno upotrijebljena

jedinci proglasili svoje pravo na sve stvari i dali suverenu ovlast da “određuje i primjenjuje moje i tvoje” (Horne, 1990: 26). Pokazujući da prava vlasništva nisu mogla postojati u prirodnom stanju, Hobbes je definirao i to da su ta prava posljedica građanskih zakona, koji “zaslužuju najdublje poštovanje”. Ideja da građanin može imati apsolutno vlasništvo nad svojim dobrima podrazumijeva ideju da se i suveren može isključiti; “pravo na nečija dobra tako je čvrsto da bi njegovo kršenje od strane suverena moglo opravdati otpor” (*ibid.*). Prema Rousseauovu mišljenju, prirodno pravo nije postojalo u prirodnom stanju jer je ono “u čistom prirodnom stanju polaganje prava, koje se temelji na rasuđivanju; pravo ne može postojati osim ako kršenje polaganja prava nije ‘povreda’ ili ‘nepravda’”. No primitivan čovjek, koji nije mogao rasuđivati, nije sposoban za poimanje svojih prava” (Masters, 1964: 161). Rousseau je pridao mnogo pozornosti osporavanju teze da je vlasništvo prirodno, a u isto je vrijeme isticao da ne postoji nikakvo prirodno pravo vlasništva. Čovjek može nešto posjedovati samo kad to doista može držati, ili kad, istodobno, isključuje druge od upotrebe stvari. U prirodnom stanju od prirode uzimamo što želimo i što nam je potrebno za jednu svrhu (Ryan, 1984: 54-55).

(*ibid.*). Kako ističe Tully (*ibid.*), taj je dojam pogrešan. Starosjedioci nisu “tratili” zemlju, nego su je iskorištavali na drugačiji, više ekološki način. Može li se Lockeov argument shvatiti tako da je privatno vlasništvo jedini oblik vlasništva koji može pokrenuti ekonomski razvoj?

5. Kanadski starosjedioci i ekonomski razvoj

5.1. Pristupi starosjedilačkoj ekonomskoj povijesti

Ne postoji europski pristup kojim bi se mogla objasniti “priroda” starosjedilačkih trgovinskih odnosa, načina proizvodnje i drugih ekonomskih obilježja urođeničkog života. Odrednice starosjedilačkog ekonomskog života mijenjale su se s povijesnom evolucijom urođeničkih ekonomija.

Poznati kanadski ekonomist Harold Innis prepoznao je važnost indijanske tehnologije i kulture kao bitnih odrednica u trgovini krznom i suglasio se da je trgovina krznom započela s temeljnim promjenama u indijanskoj ekonomskoj organizaciji. Prema njegovu mišljenju, osobito su tehnologija i drugi artikli europske proizvodnje ograničavali kvalitetu života Indijanaca. U svojem poznatom radu *The Fur Trade in Canada* ističe činjenicu da je trgovina krznom bila važan oblik interakcije među dvjema civilizacijama. Ona je istodobno bila “... povijest kontakta među civilizacijama, europskom i sjevernoameričkom” (Innis, 1956; u: Beal, 1994: 10).¹¹ Kako je

¹¹ Neki su znanstvenici rekli da je pristup sa stanovišta sirovina izvoran doprinos kanadske ekonomske povijesti svjetskoj teoriji. Drugi su rekli da je to svojevrstan alternativni pristup za objašnjenje “rođenja jedne ekonomije, a ne matice... Ona pokušava objasni-

spomenuo Innis, povijest trgovine krznom nije povijest Indijanaca, nego povijest marginalizacije Indijanaca u povijesti.¹² Kad su se pojavile nove sirovine, kao građevno drvo ili pšenica, trgovina krznom, a posljedično i Indijanci, sve su više počeli ovisiti o njima (Beal, 1994: 12).

Dok je Innis priznavao da su Indijanci bili racionalni ekonomski ljudi, zainteresirani za ostvarivanje dobiti (*ibid.*), Rich je tvrdio da su oni bili profesionalni trgovci, ali da nisu odgovarali na funkcioniranje sustava cijena na način kako bi to diktirala tržišna ekonomija. Prema Richu, velik dio razmjene između Engleza i Indijanaca bio je više formalan i socijalni nego ekonomski odnos. Potražnja Indijanaca za engleskim dobrima bila je ograničena. Više cijene krzna značile su manju količinu krzna potrebnu za razmjenu u trgovini dobrima, a Indijanci su inzistirali i na fiksnim cijenama i standardima i nisu željeli da cijena bude uključena u proces cjenkanja (Rich, 1960; u: Beal, 1994: 14).¹³ Rotstein je otišao korak dalje i napisao da su prethodno spomenute formalne i socijalne

značajke trgovine proizašle iz indijanskih političkih institucija. Naime tvrdio je da se sudjelovanje Indijanaca u trgovini krznom može shvatiti kao “produžetak indijanskih institucionalnih običaja prilagođenih iz ‘sustava rodbinstva’, političke institucije Vijeća i ceremonijalne razmjene darova koja je ‘služila kao potvrda političkog sporazuma’” (Rotstein, 1972, u: Beal, 1994: 16).

Marginalizacija Indijanaca može se objasniti *teorijom ovisnosti* ili *pristupom ovisnosti*. Dos Santos (1993: 194) ističe da pod ovisnošću mislimo na “situaciju u kojoj je ekonomija pojedinih zemalja uvjetovana razvojem i ekspanzijom neke druge ekonomije kojoj je prva podložna”. Dodaje da odnos među dvjema ili više ekonomija pretpostavlja oblik ovisnosti u kojem se “neke zemlje (one dominantne) mogu širiti i biti samodostatne, dok druge zemlje (one ovisne) to mogu učiniti samo kao odraz te ekspanzije...”. Dos Santos (*ibid.*: 195) tvrdi da su povijesni oblici ovisnosti određeni (uvjetovani) osnovnim oblicima svjetske ekonomije koja ima vlastitu logiku razvoja; tip dominantnih ekonomskih odnosa u kapitalističkim središtima te tip ekonomskih odnosa u perifernim ovisnim zemljama. Prema njegovu mišljenju, moguće je razlikovati kolonijalnu ovisnost od financijsko-industrijske ovisnosti. Dos Santos je kolonijalnu ovisnost objasnio kao “... trgovinski izvoz po prirodi, u kojem komercijalni i financijski kapital zajedno s kolonijalističkom državom dominiraju ekonomskim odnosima između Europljana i kolonija trgovinskim monopolom, popraćenim kolonijalnim monopolom nad zemljom, rudnicima i ljudskom snagom (prirodnom ili robovskom) u koloniziranim zemljama. Financijsko-industrijsku ovisnost (konsolidiranu potkraj 19. stoljeća) obilježava

ti ponašanje društva koje svoj prosperitet temelji na sirovinama, a istodobno (...) ne pokušava razviti infrastrukturu za pretvaranje sirovina u krajnje proizvode” (Prusnik, 2005: 42).

¹² Kako ističu Peterson i Alfinson (1984), Innis tvrdi da je trgovina krznom bila “indijanska trgovina” i da je bila zamišljena kao nešto mnogo više od puke trgovine, naime kao “širi skup kontakata između Indijanaca i bijelaca”.

¹³ Kako ističu Peterson i Alfinson (1984), Rich se udaljio od Innisovih teorijskih objašnjenja, dok je Hunt isticao da podarktička plemena nisu maksimirala, akumulirala ili ostvarivala dobit kako je to objašnjavala klasična teorija, nego su imala “ograničenu potrošačku potražnju”.

prevlast velikog kapitala u dominantnim središtima.

U tom kontekstu možemo primijeniti teoriju ovisnosti na ekonomske odnose između starosjedilaca i europskih naseljenika, s jednom iznimkom – samo su europski narodi priznavali ulogu države. Starosjedilačko je političko društvo bilo organizirano znatno drugačije od europskih kolonijalista. Marx je razvio teoriju imperijalizma kako bi objasnio proces širenja imperijalističkih središta i njihovu svjetsku dominaciju (*ibid.*). U slučaju teorije ovisnosti Raw je smatrao sustav trgovine krznom koji je provodila Hudson's Bay Company "složenim institucionalnim dizajnom za olakšavanje trgovine među dvama različitim ekonomskim sustavima" (Beal, 1994: 21). Ta je kompanija imala monetiziranu ekonomiju kojom je dominirao sustav cijena, u kojem je "Bay morao staviti na tržište svoje krzno i kupovati trgovinska dobra i zalihe" (*ibid.*). Ray je shvatio indijansku ekonomiju kao razmjenski sustav s razmjerno strogim standardima trgovine krznom i trgovinskim dobrima (*ibid.*). Taj je sustav, koji je Ray opisao, između Hudson's Bay Company i Indijanaca južno od Hudsonova zaljeva, bio interakcija između starosjedilačkih društava utemeljenih na lovu i prikupljanju plodova i britanske inačice merkantilističkog kapitalizma. Boeke je pisao o pristupu koji je vrlo sličan pristupu ovisnosti na "dvojnomo tržištu" – njegova teorija "dvojne ekonomije" oblikuje koegzistenciju i uzajamno prodiranje dvaju različitih društvenih sustava (Beal, 1994: 22). Frank (1967; u: Beal, 1994: 24-25) razvio je teoriju ovisnosti i utvrdio da je kapitalistički model bio polazište u procesu marginalizacije starosjedilaca. On je razvio model "metropolisa i satelita", u kojem između središta i periferije postoji

golem skup odnosa. Frank ističe da glavni problem nije nedovršena integracija u kapitalistički sustav; važniji je stupanj integracije. U tom je kontekstu Watkins (1977; u: Beal, 1994: 27-28) bio protiv dualizma u starosjedilačkom kontekstu: "Moderni sektor" shvaća se u biti kao 'enklava', u kojoj se zbiva razvoj (...) tradicionalni sektor stagnira i obiluje problemima, te ne ostvaruje koristi od razvoja". Prema Watkinsu (*ibid.*), rješenje "se nalazi u premještanju ljudi iz 'tradicionalnog' sektora (...) u 'moderni' sektor".

U radu *Indians as Consumers in the Eighteenth Century* Ray utvrđuje da su plemena Kri i Assiniboine bila kupci u jednakom odnosu s europskim trgovcima, koji su znali kako iskoristiti anglo-francusko suparništvo, odnosno kako dobiti najveću kvalitetu po najboljoj cijeni, što je povećavalo i poticalo tehnološke inovacije među europskim proizvođačima. U radu *Competition and Conservation in the Early Subarctic Fur Trade*, kao i u *Indians in the Fur Trade*, Ray je posvetio pozornost srednjem sloju zapadnog ogranka plemena Kri, koji je "manipulirao trgovinom krznom kako bi zadovoljio vlastite potrebe i time frustrirao i Engleze u Bayu i plemena iz unutrašnjosti, koja su bila prisiljena prihvatiti rabljena dobra po visokim cijenama" (Peterson i Alfinson, 1984). Ray i Freeman bili su kritični prema Rotsteinovoj definiciji "ugovorne trgovine" i uporno tvrdili da podarktički Indijanci nisu bili uključeni u "ugovornu trgovinu", nego da je njihovo ponašanje u trgovini krznom proizlazilo iz primjene tržišne teorije (*ibid.*).

Šira verzija teorije nedovoljne razvijenosti, odnosno teorije ovisnosti naziva se *unutarnji kolonijalni model*, koji su usvojili neki autori analizirajući ekonomski razvoj na podnacionalnoj razini

(Armstrong, 2000: 21). Bit je te ideje da je unutarnja kolonija dio države koja je kolonizirala njezin teritorij. Armstrong (*ibid.*: 21-22) tvrdi da "... teoretičari unutarnjeg kolonijalizma tvrde kako se mogu naći i prostorna struktura eksploatacije koja obilježava svjetsku ekonomiju i proces strukturne društvene i ekonomske polarizacije koju ona potiče". Ward Churchill postulirao je pojam unutarnjeg kolonijalizma kako bi objasnio kolonizaciju starosjedilaca od strane europskih naseljenika unutar njihovih rodni teritorija (*ibid.*: 22).

Bourgeault je utvrdio da eksploatacija starosjedilačke klase ima podrijetlo u merkantilizmu – prema njegovu shvaćanju, sustav trgovačkog kapitalizma bio je smješten između feudalizma i kapitalizma: "Indijanci su kao glavni izvor radne snage za merkantilizam od proizvođača dobara i usluga za kolektivnu upotrebu pretvoreni u seljake i pravu radnu snagu vezanu uz određena mjesta trgovine, pri čemu je zapovjednik (u ime trgovačkog kapitalista) funkcionirao kao feudalni gospodar (Bourgeault, 1983; u: Beal, 1994: 35).

5.2. Starosjedilačke primitivne ekonomije?

Kako smo već spomenuli, Locke je odredio starosjedilačka društva i ekonomske sustave u pretpolitičkom stanju kao primitivna "stvorenja". Njegovo je gledište bilo da je europski ekonomski sustav razvijeniji i da su mu radi daljnjeg razvoja potrebni izvori s novih teritorija. Locke je bio i velik zagovornik naseljavanja američke zemlje. Jasno je da je u skladu sa svojom percepcijom američko-indijanskog društva to društvo opisivao kao manje razvijeno od europskoga, te da je napomenuo kako je urođenički ekonomski sustav primitivan.

Mnogi znanstvenici određuju starosjedilačka društva u pretpolitičkom ili predindustrijskom dobu kao manje razvijena, s razmjenskom ekonomijom i jednostavno organiziranim ekonomsko-društvenim odnosima. No Lockeov je izum prirodnog stanja bio hipotetičan i iracionalan pojam, kojem je posebna zadaća bila zagovaranje kolonizacije obiju Amerika. Kako je istaknuo Widdowson (2005: 1), tradicionalna politička ekonomija na neki je način ignorirala starosjedioce i prikazivala ih kao neorganizirane, nerazvijene i siromašne pojedince. To je objašnjenje, kako je rekao Widdowson (*ibid.*), vrlo blisko kritičarima koji tvrde da se "ta tendencija zasniva na etnocentričnim evolucijskim teorijama koje pretpostavljaju da su starosjedioći bili beznačajni za razvoj Kanade, opravdavajući izvlaštenje starosjedilaca od njihove zemlje i uništavanje njihove političke i kulturne tradicije".

Ono što je jasno, i što priznaju i Widdowson (*ibid.*: 3) i drugi znanstvenici, jest da je kanadska politička ekonomija imala tendenciju koncentriranja na doba trgovine krznom, koje su urođenci bili važan sastavni dio – sakupljači krzna i posrednici. Zbog toga je poznato da starosjedioći nisu bili u fokusu istraživanja u području političke ekonomije u doba krize trgovine krznom, kad je u Kanadi započeo proces industrijalizacije. Stajalište je drugih teoretičara da su zbog niske produktivnosti u proizvodnji i jednostavnosti plemenskih kultura starosjedioći asimilirani "u šire, produktivnije i složenije društvo" (*ibid.*).¹⁴

¹⁴ Widdowson ističe da je termin "paralelizam" izmišljen kao politička strategija objašnjenja starosjedilačkog "svijeta" (urođeničkih kultura) kao zasebnog entiteta koji može postojati izolirano od povijesnih i materijalnih im-

Neki su kanadski politički ekonomisti pokušali objasniti starosjedilački društveno-ekonomski život kao zasebnu strukturu ili identitet u kojem su urođeničke ekonomije mogle funkcionirati kao sustavi koji se oslanjaju sami na sebe. Posljedica je te maštovite ideje bila da su znanstvenici izmislili teorije ili pristupe kojima se može objasniti taj oblik odnosa između starosjedilaca i ne-starosjedilaca – domaći način proizvodnje, dvojna ekonomija, ili miješana ekonomija. Prema Usheru, na sjeveru postoje dva različita oblika proizvodnje – domaći i kapitalistički. Domaći je oblik starosjedilačke ekonomije opstao u modificiranoj verziji. Nadalje, kako je otkrio Usher, oba oblika koegzistiraju; ne kao zasebne jedinice, nego kao dio šire društvene formacije – industrijskog kapitalizma. Usher je objasnio da čak i kad je industrijski kapitalizam dominantan, domaći oblik proizvodnje uvijek ima potencijal ili reproduktivnu moć da se rekonstruiraju (*ibid.*: 13). U moderna vremena, kako utvrđuje Widdowson (*ibid.*: 14), govoriti o velikom potencijalu pojma “domaćeg oblika proizvodnje” vrsta je romantizma. “Domaći oblik proizvodnje”, prema njegovu mišljenju, sastoji se od lova i prikupljanja plodova koji su proizvodili vrlo male viškove. Ako zagovaramo spomenuti pojam kao sastavni dio moderne kapitalističke ekonomije, Widdowson (*ibid.*) zaključuje da “očuvanje tih ekonomija danas znači da se one moraju osloniti na izvanjski oblik proizvodnje s mnogo učinkovitijim radnim procesima, što sprečava starosjedilačke zajednice da postanu ‘samodostatne’”.

perativa, neograničeno reproducirajući svoju zasebnu ekonomiju, politički sustav i “svjetonazore”.

U kontekstu izučavanja primitivnih društava Polanyi je razvio model ili pristup poznat kao supstantivizam, pristup (teorija) suprotan formalizmu. Polanyi je želio konstruirati model kojim bi mogao objasniti komparativnu ekonomiju koja povezuje prošlost i sadašnjost. Prema njegovu mišljenju, formalistički pristup ne može objasniti “primitivne” ekonomije jer polazi od stajališta da je tržište glavno sredstvo ekonomskog sustava (Onorati, 2007: 2). Polanyi (1968) istaknuo je da supstancijalni smisao ekonomije proizlazi iz čovjekove ovisnosti o prirodi i svojim bližnjima. To se odnosi na interakciju s njegovim prirodnim i društvenim okolišem utoliko ukoliko ga on opskrbljuje sredstvima za zadovoljenje materijalnih potreba.

Tradicionalno je mišljenje, koje su mnogi naučili u školama, da su preci koji su naseljavali zapadnu hemisferu u vrijeme Kolumba živjeli u malim nomadskim plemenima ili skupinama. Posve nov način razmišljanja o životu u objema Amerikama prije Kolumbova dolaska promovirao je Charles Mann u knjizi *1491 New Revelations of the Americas Before Columbus*. Mann (2001) ističe da je 1491. godine u objema Americama živjelo više ljudi nego u Europi te tvrdi da su pojedini gradovi, kao astečki glavni grad Tenochtitlán, imali daleko više stanovnika od bilo kojeg europskog grada. U svojoj je knjizi istaknuo da su pretkolumbovski Indijanci u Meksiku uzgajali kukuruz metodom koja je bila tako sofisticirana da ju je časopis *Science* opisao kao “čovjekovo prvo, a možda i najveće, ostvarenje genetičkog inženjeringa”. Amazonski Indijanci, ističe Mann (*ibid.*), izmislili su način kako da farmerstvo postane moguće bez uništavanja kišnih šuma. S obzirom na taj problem, moderni znanstvenici pokušavaju

vaju naći odgovor na tu vrstu ekološkog znanja. Mann (*ibid.*) dalje kaže da je James Wilson, primjerice, utvrdio da je u to vrijeme “zapadna hemisfera bila veća, bogatija i naseljenija od Europe”. U to su vrijeme mnogi Europljani bili impresionirani demokratskim duhom i poštovanjem ljudskih prava u mnogim indijanskim društvima – osobito u Sjevernoj Americi.¹⁵ I napokon, kukuruz, kako se on naziva u ostatku svijeta, bio je, prema Mannu (*ibid.*: 9), “trijumf s globalnim implikacijama”. To je značilo da su Indijanci mogli proizvesti različite sorte kukuruza, koje su se mogle uzgojiti u različitim uvjetima – kukuruz se doista proširio cijelim planetom.¹⁶

6. Starosjedilačke ekonomije u vrijeme europskog kontakta

6.1. Plemena s obale Atlantika koja su govorila algonkinški (lovci, ribari, sakupljači plodova mora)

Na obali Atlantika živjele su male društvene skupine Beotuka čije su obitelji bile u uskoj vezi (McMillan, 1995: 47). Beotuk je uvelike bilo “priobalno pleme”, koje je živjelo od ribarstva, prikup-

ljanja školjki i lova na kopnene i morske sisavce. Muškarci su često odlazili sa svojim kanuima izrađenim od kore drveta u lov na tuljane i male kitove. Vrijeme su tijekom jeseni i zime provodili unutra i njihova je ekonomija bila manje-više usredotočena na sobove. Povijesni dokumenti koji se odnose na pleme Beotuk i koji ih prikazuju kao lovce u unutrašnjosti, pokazuju samo godine njihova propadanja, kad su bili uvelike isključeni iz vrlo važnih obalnih resursa (*ibid.*).

Plemena Mikmak i Maliset migrirala su u područje Atlantika s juga, gdje su se bavila poljoprivredom, no kako je napisao Dickason (1992: 73), vratila su se lovu, lovu sa zamkama, ribarstvu i prikupljanju plodova, prilagođavajući se sjevernom šumskom području. Osim ta dva plemena, pleme Beotuk došlo je u Newfoundland malo prije kontakta s Europljanima (*ibid.*). Sva su ta plemena živjela na obali prikupljajući hranu iz oceana. Kako je naglasio McMillan (1995: 51), 90% njihove hrane dolazilo je iz mora. Ray (1996: 11) kaže da su se često selila u unutrašnjost da bi lovila veliku divljač (losove, sobove). Osim navedenoga prikupljala su i povrće, orahe i bobice.

Činjenica da se vlasništvo nije određivalo u individualnom smislu vidjela se, primjerice, u razdiobi teritorija plemena Mikmak, koji je bio podijeljen na sedam političkih okruga, a svaki od njih imao je okružnog poglavicu.¹⁷ Svaki je okrug

¹⁵ Mann (2001: 10) ističe da je upitao sedam različitih antropologa, arheologa i povjesničara bi li 1491. godine radije bili tipični Indijanac ili tipični Europljanin. Nitko od njih nije bio oduševljen pitanjem – riječ je bila o prosuđivanju povijesti s modernog aspekta života. Svatko je odabrao biti Indijanac u to vrijeme. Štoviše, mnogi su naseljenici u to vrijeme bili istog mišljenja.

¹⁶ Mann (2001: 9) ističe: “Europljani iz Srednje i Južne Europe postali su osobito ovisni o kukuruzu; kukuruz je do 19. stoljeća bio glavna roba u Srbiji, Rumunjskoj i Moldaviji. Indijanski je kukuruz drastično smanjio glad, kaže Crosby, što je dovelo do *booma* stanovništva u Starome svijetu.

¹⁷ Poglavica (koji se nazivao *sagamore*) imao je ograničenu vlast nad skupinom. Njegove su dužnosti bile ponajprije vodstvo i davanje savjeta. Thwaites (1896-1901; u: McMillan, 1995: 50) citirao je isusovačkog oca Briarda o ulozi *sagamorea* početkom 17. stoljeća: “Svi mladi ljudi iz obitelji su za tim stolom i u njegovoj pratnji; njegova je dužnost i osigu-

bio određen nekim prirodnim resursom ili posebnom značajkom okoliša. Veličina društvenih skupina varirala je s godišnjim dobima. Zimski su se logori sastojali od malih skupina srodnih obitelji, dok su ljeti resursi dopuštali da skupine budu veće (McMillan, 1995: 50).

6.2. Irokezi kao farmeri Istočnih šuma¹⁸

Svi su Irokezi bili sjedilačka, poljoprivredna plemena – pri čemu su većinu njihovih prehrambenih potreba pokrivali proizvodi kultiviranih polja. Glavne su žitarice bile kukuruz, grah i bundeva – no uzgajali su se i suncokret, duhan i dretve za mreže. Spomenuti izvori hrane dijelom su bili nadopunjeni prikupljanjem bobica, oraha i korijenja. Prakticirale su se i neke lovačke i ribarske aktivnosti. Kako je istaknuo Phillips (2001: 7), poljoprivreda Irokeza možda je bila primitivna u usporedbi s modernim standardima, no omogućavala im je ugodan životni standard. Zbog toga je to bio i ekonomski sustav koji je pružao sjedilački način života usporedo s razvojem značajnog “urbanog” rasta u središtu značajnih sela.

Irokeški farmeri definirali su vlasništvo kao kolektivno. Klanovi, obitelji i

rati pse za lov, kanue za prijevoz, zalihe i rezerve za slučaj lošeg vremena i za ekspedicije. Mladi mu ljudi laskaju, love i šegrtuju pod njim, pri čemu im nije dopušteno da išta posjeduju prije nego što se ožene... sve što mladi ulove pripada *sagamoreu*; no oženjeni mu daju samo dio, i ako ga napuste, što često čine radi lova i zaliha, s kojima se kasnije vraćaju, plaćaju danak i iskazuju poštovanje kožom i sličnim darovima”.

¹⁸ U posljednjim stoljećima prije europskog kontakta dvije su se podskupine kulture Irokeza naselile u južnom Ontariju. Osim Hurona i Petuna postojali su i Neutrali iz najjužnijeg dijela Ontarija.

nastambe bili su kolektivne institucije. Većina odluka o proizvodnji uvelike je bila zajednička (kolektivna) (*ibid.*: 8). Sva “nepoznata” zemlja također je bila zajedničko vlasništvo. Svaki je pojedinac mogao saditi koliko je htio. Ta je zemlja zatim bila njegova dokle god ju je kultivirao (Tooker, 1978; u: Phillips, 2001: 8).

6.3. Nomadski lovci Podarktika

Nomadski lovci Podarktika imali su uvelike homogenu ekonomsku organizaciju. Hladne zime i kratka ljeta onemogućavali su poljoprivredu u nekim područjima (koja su graničila s Istočnim šumama – Ottawa); na neki se način prakticirala marginalna poljoprivreda. Dokazi uzgajanja kukuruza nađeni su sjeverno od Winnipega (Lockport). Mnogo je važnije bilo prikupljanje divlje riže, koju je prakticiralo pleme Ojibwa (zapadno od Velikih jezera do jezera Winnipeg). Unatoč navedenom cijelim područjem sjevernih šuma prevladavala je ekonomija koja se umnogome temeljila na lovu i ribolovu. Ekonomija indijanskih skupina koje su govorile algonkinški i atapaški bila je slična; jedina je razlika postojala u vezi s temeljem dostupnosti resursa. Pronalaze se razlike u relativnoj važnosti pojedinih vrsta ribe. Nasuprot tome, pleme Ojibwa u području Velikih jezera lovio je jelene, losove i sobove. U proljeće su mnoge politički neovisne skupine, uključujući i neke skupine plemena Kri, započinjale s ribarskim aktivnostima na brzacima Sault Ste. Marie (Phillips, 2001: 9). Neke su skupine izvlačile sok iz stabla javora kako bi dobile javorov sirup. Svu su zemlju tada posjedovali pojedinci ili pojedine obitelji. Poznato je i da je svaki dio zemlje bio u nečijem vlasništvu. Skupine koje su se temeljile na obiteljskom lovu posjedovale su prava vlasništva u obliku “posjedovanih” lovnih teritorija (*ibid.*: 11).

Pripadnici plemena Kri, koje je govorilo algonkinški, uglavnom su bili lovci, a losovi, sobovi, medvjedi i dabrovi bili su im glavni izvor hrane. Osim tih životinja za sezonsko su preživljavanje bile važne i neke manje životinje – za pleme Kri iz močvarnih područja nizine zaljeva Hudson, primjerice, guske i druge vodene ptice. Često su se upotrebljavale zamke i stupice te lukovi i strijele. S druge strane, ribolov nije bio jako cijenjen, no ipak je bio važan jer je omogućavao većim društvenim skupinama da ljeti love ribu na dobrim mjestima (McMillan, 1995: 112).¹⁹

6.4. Lovci na bizone s ravnica

Prema mnogim autorima, kod ravničarskih Indijanaca važno je razlikovati pretpovijesno, protopovijesno i povijesno razdoblje. Što se tiče pretpovijesnog razdoblja i lovaca na bizone s ravnica, McMillan (1995) ukazao je na to da su oni (većina ih je govorila algonkinški) uglavnom bili lovci pješaci i da su uvelike lovili bizone radi hrane, odjeće i zaklona. Bili su zainteresirani i za lov na neke druge životinje, primjerice antilope, jelene i losove. U tom su razdoblju neke skupine prakticirale poljoprivredu,

osobito uzgoj kukuruza, i ribolov. Jedino povijesno pleme koje je u pretpovijesnom razdoblju naseljavalo ravnice zacijelo su bile Crne Noge.

Starosjedilačku ravničarsku ekonomiju u protopovijesnom razdoblju i razdoblju prvih kontakata odredili su konji. Konji su u Kanadu došli iz španjolskih kolonija na jugu malo prije sredine 18. stoljeća i imali su važan utjecaj na društvenu i ekonomsku organizaciju ravničarskih plemena. Kako je spomenuo Flanagan,²⁰ ravničarski Indijanci nisu imali pravo vlasništvo, ali su imali institucije osobnog vlasništva. Privatno je vlasništvo,²¹ primjerice, uspostavljeno

¹⁹ Društvena organizacija plemena Kri bila je podijeljena na nekoliko razina: nuklearna obitelj, lovačka skupina (ili lokalna skupina) i zajednica (ili regionalna skupina). Mladi su se obično ženili u ranoj dobi, te se član neke skupine nije smatrao "odraslim" sve dok se nije oženio. Bili su skloni brakovima među rođacima, premda to nije bilo "neminovno pravilo" (McMillan, *ibid.*). Lov je bio mnogo opsežnija aktivnost od pukog ubijanja životinja. Pleme Kri shvaćalo je lov kao vjersku aktivnost i tek su ispravnom ceremonijom mogli uzeti životinju od Zemlje. Bio je to svojevrstan dar životinja čovjeku ili lovcima (*ibid.*: 112-113).

²⁰ Mnogi autori priznaju da Indijanci i europski naseljenici nisu jednako shvaćali termin "vlasništvo". Primjerice, kad su engleski kolonizatori Nove Engleske vjerovali da su kupili zemlju, starosjedioci su mislili da je to neka vrsta "trgovine", čiji je smisao sporazum da se imovina ili zemlja dijeli. Istodobno, Indijanci su vjerovali da su dopustili kolonizatorima ono što bi europska teorija vlasništva definirala kao "isključiva prava", no bez kupnje i nadzora. Često su davali vlasništvo nad svojom zemljom većem broju vlasnika, što je uzrokovalo sukobe među kolonizatorima koji su mislili da su starosjedioci dali zemlju u individualnom smislu (Johansen, 1999: 211).

²¹ Zemlja je dana općenito zajednici, a iskorištavali su je pojedinci. Zemlja je bila i izvor hrane, pa čak i društvene potpore. U tom smislu možemo govoriti o holističkom pristupu: starosjedioci su vjerovali da je zemlja dana od Boga, te da se njome, osim ljudi, mogu služiti i životinje i biljke (Purich, 1986: 39). Važno je reći i to da su starosjedioci priznavali neku vrstu privatnog vlasništva ili, kako je rekao Demsetz (1967: 350), "Pitanje privatnog vlasništva nad zemljom među starosjediocima bilo je izvor fascinacije za antropologe". Leacock (1954; u: Demsetz, *ibid.*) pokazao je da je postojala uska povezanost, i povijesno i geografski, između razvoja privatnih prava na zemlju i razvoja komercijalne trgovine krznom.

nad konjima, sredstvima za lov, hranom ili oružjem. Kooperativna proizvodnja nije utjecala na zajedničko vlasništvo. Proizvodi zajedničkih aktivnosti dijelili su se među pojedincima. Hrana se mogla dodijeliti, ali ne i uzeti, jer je bila privatno, a ne zajedničko vlasništvo (Flanagan, 2000: 116-118).

Zbog seobe bizona i dostupnosti proizvoda u određenim razdobljima godine Crne Noge, koje su govorile algonkinški, slijedile su godišnji ciklus u svojim putovanjima. Tijekom zime okupljale su se u male skupine, često blizu obronaka, gdje su lako mogle doći do bizona. Početkom ljeta okupljale su se u veće logore, no obično bi se kratko zadržale na jednome mjestu. Početkom jeseni završile bi svoju jesensku trgovinu i odabirale zimske logore. Njihovu lovačku praksu mogli bismo opisati kao slijeđenje seobe bizona.

6.5. Ribari sa Zapadne obale

Indijanci ribari sa Zapadne obale ne čine jednu jezičnu regiju. Njihov se identitet ne temelji na zajedničkim jezičnim korijenima, a ekonomija i materijalna kultura temelje se na ribolovu. Glavne su plemenske nacije Tlingit, Tsimšian, Haida, Vaskašan (s podskupinama Kwakiutl i Nutka) te obalna salska obitelj jezika (Phillips, 2001).

Resursna baza Indijanaca sa Zapadne obale bila je vrlo obilna i raznolika, a i klima je pogodovala obilju resursa. Sve je to starosjediocima Zapadne obale omogućavalo da žive posve ugodno i da akumuliraju bogatstvo i vlasništvo. Riba, poput lososa,²² bila je veoma važan resurs za njihove prehrambene potrebe. Bilo je pet vrsta lososa, koji su mi-

grirali u različito doba godine, a lovili su ih kukama, mrežama, vršama, košarama i harpunima – većinom na ušćima rijeka i vodopadima, više nego na moru, za koje Phillips (*ibid.*) ističe da je u to vrijeme moglo biti opasnije od kitolova. Obilje resursne baze utjecalo je na povećanje gustoće stanovništva više nego drugdje. Njihova resursna baza nije bila ograničena na plodove mora. Starosjedićka su plemena lovila i vodene ptice, jelene, losove i medvjede. Za prikupljanje je na raspolaganju bilo povrće i voće (*ibid.*: 15).

Najvažnije životno područje bilo je stalno zimsko selo, koje se sastojalo od kuća okrenutih moru. Imali su i neku vrstu ljetnih kuća ili zaklona za sezonske migracije na tradicionalna mjesta ribarenja ili na lovna područja. Najvažnije je bilo zimsko selo, koje je bilo središte političke i ekonomske organizacije. Svako selo bilo je "vlasništvo" roda ili obiteljske skupine. Ta je korporativna skupina držala teritorij i imala važne povlastice kao što su imena ili ritualni plesovi i pjesme (McMillan, 1995). Nisu imali nikakav pojam individualnog privatnog vlasništva nad resursima.²³ Vlasništvo nad teritorijima bilo je podijeljeno na lokalne korporativne skupine roda; nadzor nad teritorijima i pristup resursima dobivali su se nasljedstvom (Seguin, 1986; u: Phillips, *ibid.*). Velik dio ekonomskih aktivnosti odvijao se ljeti. Zimski život u selima imao je važniju ulogu u socija-

²³ No kako ističe Phillips (2001), postojao je jednak pristup i nadzor nad dohotkom, koji se temeljio na statusu i položaju neke starosjedićke osobe. "Vlasništvo nad teritorijima bilo je podijeljeno na lokalne korporativne skupine roda; nadzor nad teritorijima i pristup resursima dobivao se nasljedstvom" (Seguin, 1986; u: Phillips, *ibid.*).

²² Osim lososa njihovu su hranidbenu resursnu bazu činile i druge vrste riba: bakalar, iverak, riba kamenog dna, haringa, snjetac i ulikon.

lizaciji unutar zajednice i za ceremoniju razdjeljivanja imovine, koja je imala važnu ulogu u razmjeni bogatstva.

6.6. Područje Platoa

Jedna od najzanimljivijih starosjedi- lačkih regija, ali i najmanje poznata, jest regija unutrašnjeg Platoa Britanske Ko- lumbije. Starosjedi- lačka ekonomija u toj regiji temeljila se na lovu lososa. Osim lososa Indijanci s toga područja imali su mnoštvo dodatnih izvora hrane (glavna aktivnost za dobivanje hrane i odjeće bio je i lov), jelene, losove, medvjede i sobo- ve, te vrlo obilne izvore različitih vrsta riba. Plemena s područja Platoa hranila su se i različitim biljkama, primjerice bo- bicama, korjenjačama i svježim povrćem (Phillips, 2001: 16-17). Politička organi- zacija Indijanaca s područja Platoa bila je posve slična indijanskoj organizaciji na obali. Temeljna je organizacija bilo selo, gdje su ljudi živjeli u zimskim mjeseci- ma. Glavne ekonomske aktivnosti – lov na bizone, ribolov i branje lukovica ka- masa – bile su zajedničke. Tijekom ljet- nih i zimskih sezona lova i lova sa zam- kama manje bi se skupine raspršile u male sezonske logore. Ulov se, unatoč malenim osnovanim skupinama, dije- lio u cijeloj zajednici. Sustav zajedničkog vlasništva bio je uobičajen za regiju Pla- toa. Skupina Okanagan, koja je govori- la salski, imala je ekonomsku bazu koja se usredotočila na nekoliko ključnih lo- kacija, gdje je razmjerno velik broj ljudi u pojedinim razdobljima godine mogao ubirati resurse. Najvažnija su bila mje- sta za ribolov – osobito za lov na lososa. Lov na lososa nadzirao je poglavica za lososa, koji bi zapovjedio izradu zamki i vrša te obavljao ceremoniju obilježava- nja ulova prvog lososa. Ta je ceremonija simbolizirala ovisnost zajednice o lososu i zagovarala je ispravan odnos s njime.

6.7. Pomorski lovci Arktika

Inuiti su bili posljednje starosjedi- lačko pleme koje je migriralo na teritorij da- nas poznat kao Kanada. Razlike u ekono- miji i kulturi triju inuitskih područja uve- like su odraz različite klime i dostupnosti resursa. Inuiti sa svih područja držali su se posve sličnog sezonskog modela, uz neke razlike koje se odnose na dostup- nost pomorskog života i životinja u po- jedinim regijama. Osim sobova važni su im bili i tuljani – kao što su Indijancima sa Zapadne obale bili važni lososi ili rav- ničarskim Indijancima bizoni. Tuljan je imao glavnu ulogu u inuitskoj prehrani, ali je za njihov opstanak bio važan i sob (kao hrana i za zimsku odjeću), a lovili su i mošusno govedo, polarne medvjede i ptice (Phillips, 2001: 20). Pomorski lovci Arktika imali su društvene i ekonomske institucije koje su bile odraz stvarnosti njihova nesigurnog opstanka. Kolektiv- no je djelovanje bilo nužno za opstanak – zimski logori za lov na tuljane, ljetni lo- gori za lov na sobove ili naseobine za ri- bolov. Kod raspršenih lovačkih družina koje su se temeljile na obiteljskim veza- ma praksa kolektivne proizvodnje i po- djela proizvoda bile su ograničene na po- jedinačne članove nuklearne ili proširene obitelji, ili partnerstva (*ibid.*).

Tradicionalna društvena organizaci- ja Inuita koji su lovili sobove i govorili inuktitut temeljila se na obiteljskim od- nosima. Obitelji su se često selile s jed- ne regionalne skupine na drugu. Njihov tradicionalni sezonski ciklus aktivno- sti ponajprije je obuhvaćao ribolov i lov na sobove tijekom proljetnih i jesenskih migracija. Ujesen su lovačke skupine, na vrlo malo dobrih lovnih mjesta, mora- le pribaviti dovoljnu količinu hrane za zimu, dok se većina sobova selila južno u šume (The Canadian Encyclopaedia, 2008).

7. Zaključne primjedbe

Mislim da bismo na ovome mjestu mogli zaključiti da je rezultat, ako ne i svrha, Lockeove teorije bio ideološki – opravdati imperijalizam i etničko čišćenje u vrijeme kad je Europa bila u potrazi za “životnim prostorom” i nastojala prevladati sve veću oskudicu resursa, osobito zemlje. Prema tome, mogli bismo reći da je Locke namjerno izmislio pojam *prirodnog stanja* kao ideološki/demagoški konstrukt bez ikakve ozbiljne povijesne vrijednosti.

Činjenice iz kanadske povijesti uče nas, a to ističe i Phillips (2001), da Europljani nisu trebali ili željeli zemlju, osim obalnih područja za ribolovne postaje i ograničeno naseljavanje. Sve do 19. stoljeća, kad je poljoprivreda prvi put dospjela u Ontario (Quebec je imao feudalni zemljišni ustav koji se nije mogao natjecati sa starosjedilačkim lovom i lovom u zamke) i potom se proširila na zapad u prerije, Europljani nisu izravno ili prisilnim ugovorima grabili zemlju. Tijekom razdoblja trgovine krznom dvije koncepcije vlasništva nisu se stvarno sukobljavale. Rekao bih da je potkraj 19. stoljeća došlo do trijumfa Lockeove ideologije vlasništva nad starosjedilačkom, što je bio izvor uništavanja starosjedilačkih društava i ekonomija, stvarajući ovisnost i siromaštvo.

Charles Mann (2001) u svojoj prethodno spomenutoj knjizi baca posve novo svjetlo na rani kontakt između Europljana i starosjedilačkog stanovništva u cijeloj Sjevernoj i Južnoj Americi i kaže da je stanovništvo u Americi bilo mnogo brojnije i razvijenije nego što su Europljani znali ili vjerovali u vrijeme kontakta, pa i danas. Naprotiv, zaključak da su starosjedilačke ekonomije u vrijeme kontakta bile jednako razvijene kao i ekonomije europskih zemalja nije ispravan. Najvažniji je razlog tome što je starosjedilački sustav funkcionirao i shvaćao vlasništvo posve različito od Europljana.

Možemo se suglasiti s Widdowsonom (2005) argumentacijom da se starosjedilačka ekonomija mora ozbiljno istražiti kao sastavni dio kanadske ekonomske povijesti i političke ekonomije. Zbog toga, kako je spomenuto, starosjedioci nisu bili u fokusu istraživanja u području političke ekonomije u doba krize trgovine krznom, kad je Kanada započela proces industrijalizacije.

Napokon, prvi je kontakt bio susret Europljana i starosjedilaca, koji je trajao stoljećima. Kako je istaknuo Phillips (2001: 1), različite starosjedilačke skupine nisu ostvarile kontakt s Europljanima u isto vrijeme. Osobito je širenje trgovine krznom značilo da su starosjedioci ostvarivali intenzivnije kontakte s europskim naseljenicima.

LITERATURA

- Armstrong, J. A. (2001) *A political economy of native marginalization: A study of the appropriation of aboriginal water rights, the case of the Mishkeegogamang First Nation*. Doktorska disertacija. Queen's University.
- Arneil, B. (1996) *John Locke in America: The Defence of English Colonialism*. Oxford: Clarendon Press.
- Arnold, B. J. (1999) *Principled Compromise or Compromised principle? Aboriginal Land Claims and the Problem of Liberal Property*. Master Thesis. Kingston: Queen's University.
- Batz, W. G. (1974) The Historical Anthropology of John Locke. *Journal of the history of ideas* 35 (1974): 663-670.
- Beal, C. (1995) *Money, Markets and Economic Development in Saskatchewan Indian reserve communities, 1870 to 1930s*. Doktorska disertacija. Winnipeg: University of Manitoba.
- Becker, L. C. (1977) *Property Rights: Philosophical Foundations*. London, Henly, Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Bedford, D. (1994) Marxism and the Aboriginal Question: the Tragedy of Progress. *Canadian Journal of Native Studies* 14 (1): 101-117.
- Benson, B. L. (1989) Enforcement of Private Property Rights in Primitive Societies: Law Without Government. *The Journal of Libertarian Studies*. IX (1).
- Calloway, C. (2006) *The Scratch of a Pen: 1763 and the Transformation of North America*. Oxford: Oxford University Press.
- Canada's First Nations*. Multimedia History Tutorials. Calgary: University of Calgary. Access on: http://www.ucalgary.ca/applied_history/tutor/ 9. 12. 2007.
- Christman, J. (1994) *The Myth of Property*. Oxford: Oxford University Press.
- (The) *Columbia Encyclopedia* (2004), 6. izd., Columbia University Press.
- Cummins, B. D. (2004) *Only God Can Own the Land. The Attawapiskat Cree*. Toronto: Pearson Prentice Hall.
- Demsetz, H. (1967) Towards a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*, sv. 57, br. 2, 347-359.
- Dickason, P. O. (2000) *Canada's First Nations: a History of Founding Peoples from Earliest Times*. Oklahoma City: The University of Oklahoma Press.
- Dickason, P. O. (2000) *Canada's First Nations: a History of Founding Peoples from Earliest Times*, 3. izd. Oxford: Oxford University Press.
- Dickason, P. O. (2006) *A concise history of Canada's first nations*, adaptirala Moira Jean Calder. Toronto: Oxford University Press.
- Dos Santos, T. (1993) The Structure of Dependency, u: M. A Seligson, J. T. Passé-Smith (ur.), *Development and underdevelopment: the Political Economy of Inequality*. Boulder, L. Rienner Publishers.
- Flanagan, T. (2000) *First Nations, Second Thoughts*. Montreal: McGill University Press.
- Henry, J. F. (1999) John Locke, Property Rights and Economic Theory. *Journal of Economic Issues* 33.
- Hobbes, T. (1966) *Leviathan or the Matter, Form, and Power of Commonwealth. Ecclesiall and Civil*. New York,

- London: Collier Books, Collier-McMillan LTD.
- Horne, T. A. (1990) *Property Rights and Poverty. Political Argument in Britain, 1605–1834*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press.
- Iverson, D. (2003) The Logic of Aboriginal Rights. *Ethnicities* 3/321.
- Jahn, B. (2000) *The Cultural Construction of International Relations: The Invention of the State of Nature*. New York: Palgrave.
- Johansen, B. E. (1999) *The Encyclopedia of Native Economic History*. Westport: Greenwood Press.
- Letwiniuk, T. (1998) *John Locke: the Devonshire farmer and the dispossession of the Amerindians of Belize and Guyana*. Magistarski rad. Toronto: University of Toronto.
- Locke, J. (1952) *The Second Treatise of Government*. New York: The Liberal Arts Press.
- Macpherson, C. B. (1962) *The political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*. Oxford: Clarendon Press.
- Macpherson, C. B. et al. (1979) *Theories of property: Aristotle to the present*: edited by Anthony Parel and Thomas Flanagan. Waterloo, Ont., Published for the Calgary Institute for the Humanities by Wilfrid Laurier University Press.
- Mann, C. A. (2001) *1491. New Revelations of the Americas Before Columbus*. New York, Toronto: Alfred A. Knopf – Random House.
- Mann, C. A. (2002) *1491. Atlantic Magazine*, ožujak 2002.
- McMillan, A. D. (1995) *Native Peoples and Cultures of Canada: An Anthropological Overview*. Vancouver: Douglas & McIntyre.
- Munzer, S. A. (2003) The commons and the anticommons in the law and theory of property, u: Martin P. Golding i William A. Edmundson (ur.), *The Blackwell guide to the philosophy of law and legal theory*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Murphy, L. and T. Nagel (2002) *The Myth of Ownership: Taxes and Justice*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Onorati, J. (2007) Debating Economic Anthropology within a Primitive Context. *Emory Endeavors in World History*. Volume I: *Truthiness. A journal of articles on global history by Emory University history students*. Access on: <http://emoryprof.googlepages.com/> 18. 12. 2007.
- Pearce, R. H. (1965) *The Savages of America: A Study of the Indian and the Idea of Civilization*. Baltimore: John Hopkins Press.
- Peterson, J., J. Alfinson (1984) The Indian and the Fur Trade: A Review of Recent Literature. U: Swagerty, W. R. (ur.), *Scholars and the Indian Experience*. Critical Reviews of Recent Writing in the Social Sciences. Bloomington: Indian University Press. 223-257.
- Prusnik, Aljaž (2005) *Globalization and the Role of the State: The Case of Canada*. Magistarski rad. Ljubljana: Faculty of Social Sciences.
- Phillips, P. (2001) *Aboriginal Economies and Property Rights at the Time of European Contact*. Winnipeg: University of Manitoba (neobjavljeno).
- Plattner, M. F. (1979) *Rousseau's State of Nature: An Interpretation of the Discourse on Inequality*. Dekalb: Northern Illinois University Press.

- Polanyi, K. (1968) *Anthropology and Economic Theory*, u: Morton Fried, *Readings in Anthropology*, 2. izd. New York: Thomas Crowell Company. 215-238.
- Purich, D. J. (1986) *Our Land: Native Rights in Canada*. Toronto: J. Lorimer.
- Rawls, J. (1973) *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples* 1996. Dostupno na: http://www.ainc-inac.gc.ca/ch/rcap/sg/sgmm_e.html 9. 12. 2007.
- Ross, K. L. (2007) *State of Nature and Other Political Thought*. Dostupno na: www.friesan.com/nature. (5. 8. 2007).
- Rousseau, J. J. (1964) *The First and Second Discourses*. New York: St. Martin's Press.
- Rousseau, J. J. (1978) *On the Social Contract, with Geneva Manuscript and Political Economy*. New York: St. Martins Press.
- Ryan, A. (1984) *Property and Political Theory*. Oxford, New York: Blackwell.
- Simmons, A. J. (1992) *The Lockean Theory of Rights*. Princeton: Princeton University Press.
- Slattery, B. (1987) Understanding Aboriginal Rights. *The Canadian Bar Review* 66/727.
- Sparks, C., S. Isaacs (2004) *Political Theorists in Context*. New York, London: Routledge.
- Steiner, S., D. Champagne, K. Jo Torjensen (ur.) (2005) *Indigenous People and the Modern State*. New York, Lanham, Oxford, Toronto: Altamira Press.
- Thornton, H. (2005) *State of Nature or Eden? Hobbes and His Contemporaries on the Natural Condition of Human Beings*. Rochester, New York: University of Rochester Press.
- Tully, J. (1998) Aboriginal property and Western theory, u: D. Armitage (ur.), *Theories of Empire 1450-1800*. Aldershot [England]; Brookfield, VT, USA
- Tully, J. (2003) *An Approach to Political Philosophy: Locke in Context*. Cambridge, New York, Oakleigh: Cambridge University Press.
- Usher, P. J. (1981) Staple Production and Ideology in Northern Canada, u: W. H. Melody i dr., *Culture, Communication, and Dependency*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, str. 181.
- Widdowson, F. (2005) *The Killing of Political Economy: How the Inclusion of "Aboriginal Perspectives" is Murdering our Understanding of Canadian Development*. Rad izložen na konferenciji First Nations, First Thoughts Conference, Centre for Canadian Studies, University of Edinburgh.

Colonial Perception of the Aboriginal Development and Economic System: The Question of the "First Contact"

SUMMARY One of the main arguments in Locke's theory was that the Aboriginals were underdeveloped and were living in simply organized societies based on a self-sufficient economy which could not produce any extra profit. In other words, in Locke's view there existed two economic worlds – one European which had a potential for making profit, and one aboriginal, mainly connected with a barter economy. The research focus is the attempt to deny Locke's myth about aboriginal economies at the time of the first contact with European colonizers.

KEYWORDS John Locke, aboriginal people, colonialism, aboriginal economy, Canada